

**O'ZBEKISTONDA AUDITORLIK FAOLIYATINI TARTIBGA
SOLISH TIZIMINING EVOLYUTSIYASI: LITSENZIYALASHDAN
REYESTR TIZIMIGA O'TISH**

Qambarova Nasiba

O'lmasboyevna

Toshkent Kimyo xalqaro

universiteti

Namangan filiali Xalqaro

iqtisodiy

munosabatlar yo'nalishi 2-kurs

talabasi

Iqtisodiyot kafedrası v.b. dotsenti. PhD

Turg'unmirzayev Azmiddin

ORG-ID: 0009-0007-2579-2410

WoS ID: PSL-6110-2026

A.Turgunmirzayev@kiut.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini tartibga solish tizimining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari, auditorlik tashkilotlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish hamda faoliyatni boshlash tartibining takomillashuvi yoritilgan. Xususan, auditorlik faoliyatini litsenziyalash amaliyotidan auditorlik tashkilotlarini tegishli reyestrğa kiritish tizimiga o'tish jarayoni tahlil qilingan. Shuningdek, auditorlik tashkilotlarini tashkil etishga qo'yiladigan tashkiliy-huquqiy va kasbiy talablar, auditorlarning malaka sertifikatiga ega bo'lishi, mutaxassislarning kasbiy mustaqilligi hamda auditorlik faoliyatini xalqaro audit standartlari asosida rivojlantirish masalalariga e'tibor qaratilgan. Auditorlik faoliyatining normativ-huquqiy asoslarini takomillashtirish, auditorlarning kasbiy

salohiyatini oshirish va milliy audit amaliyotini xalqaro talablarga muvofiqlashtirishning ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit soʻzlar: auditorlik faoliyati, auditorlik tashkiloti, davlat roʻyxatidan oʻtkazish, litsenziyalash, auditorlik tashkilotlari reyestri, auditor malaka sertifikati, normativ-huquqiy tartibga solish, xalqaro audit standartlari, kasbiy mustaqillik, audit sifati.

Аннотация. В статье рассматриваются этапы становления и развития системы регулирования аудиторской деятельности в Республике Узбекистан, а также совершенствование порядка государственной регистрации аудиторских организаций и начала осуществления ими профессиональной деятельности. В частности, анализируется переход от практики лицензирования аудиторской деятельности к системе включения аудиторских организаций в соответствующий реестр. Особое внимание уделяется организационно-правовым и профессиональным требованиям к созданию аудиторских организаций, наличию квалификационных сертификатов аудиторов, профессиональной независимости специалистов и развитию аудиторской деятельности на основе международных стандартов аудита. Обосновывается значение совершенствования нормативно-правовой базы аудиторской деятельности, повышения профессионального потенциала аудиторов и приведения национальной аудиторской практики в соответствие с международными требованиями.

Ключевые слова: аудиторская деятельность, аудиторская организация, государственная регистрация, лицензирование, реестр аудиторских организаций, квалификационный сертификат аудитора, нормативно-правовое регулирование, международные стандарты аудита, профессиональная независимость, качество аудита.

1. Auditorlik faoliyatini tartibga solish tizimidagi institutsional o'zgarishlar

O'zbekistonda auditorlik faoliyatini tartibga solish tizimining rivojlanishi iqtisodiy islohotlar, moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirish va auditorlik xizmatlari sifatiga qo'yiladigan talablarning kuchayishi bilan uzviy bog'liq. Ushbu jarayonda auditorlik tashkilotlarining faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etdi.

2018-yil 19-sentabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3946-sonli «O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori auditorlik xizmatlari bozorini rivojlantirish va sohada xalqaro tajribani joriy etish yo'nalishidagi muhim normativ-huquqiy hujjatlardan biri bo'ldi. Keyinchalik, 2021-yil 25-fevralda qabul qilingan O'RQ-677-sonli «Auditorlik faoliyati to'g'risida»gi Qonun ushbu sohadagi huquqiy munosabatlarni tartibga solishning asosiy qonunchilik bazasini shakllantirdi.

Mazkur Qonunning muhim jihatlaridan biri auditorlik tashkilotining faoliyat yuritish huquqini uning tegishli reyestrda kiritilishi bilan bog'laganidir. Qonunning 27-moddasiga muvofiq, auditorlik tashkiloti to'g'risidagi ma'lumotlar Auditorlik tashkilotlarining reyestrda kiritilgan sanadan boshlab auditorlik faoliyatini amalga oshirish huquqiga ega bo'ladi.

Bu o'zgarishni auditorlik faoliyatini tartibga solishning tashkiliy-huquqiy mexanizmi takomillashganining belgisi sifatida baholash mumkin. Bunda tartibga solish faqat faoliyatni boshlashga ruxsat berish bilan cheklanmay, auditorlik tashkilotining belgilangan talablarga muvofiqligini kuzatish, uning faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni ochiq e'lon qilish va qonunchilik buzilgan holatlarda tegishli choralarni qo'llashni ham qamrab oladi.

Shu bilan birga, reyestr tizimining samaradorligi reyestrga kiritish tartibining soddaligi bilangina emas, balki undagi ma'lumotlarning ishonchliligi, yangilanish tezligi va auditorlik tashkilotlari faoliyatini nazorat qilish mexanizmlarining samaradorligi bilan ham belgilanadi.

2. Auditorlik tashkilotlariga qo'yiladigan talablar va kasbiy mas'uliyat

Auditorlik faoliyatini tartibga solish tizimining muhim tarkibiy qismi auditorlik tashkilotlari va auditorlarga qo'yiladigan kasbiy talablardan iborat. Chunki auditorlik xulosasining ishonchliligi, avvalo, auditorning malakasi, mustaqilligi, xolisligi va tekshiruv jarayonida professional standartlarga rioya etishiga bog'liq.

«Auditorlik faoliyati to'g'risida»gi Qonunda mustaqillik, xolislik va halollik, chuqur kasbiy bilimga egalik hamda axborotning maxfiyligi auditorlik faoliyatining asosiy prinsiplari sifatida belgilangan. Ushbu prinsiplar auditorning mijoz yoki boshqa manfaatdor tomonlar bosimidan xoli ravishda professional fikr bildirishini ta'minlashga qaratilgan.

Auditorlik tashkilotlariga qo'yiladigan tashkiliy talablar ham alohida ahamiyatga ega. Xususan, qonunchilikda auditorlik tashkilotida asosiy ish joyi ushbu tashkilot hisoblangan auditorlarning eng kam soni, ustav kapitalidagi auditorlar ulushi va tashkilot rahbariga oid talablar belgilangan. Mazkur talablar auditorlik xizmatlarini ko'rsatish uchun zarur professional salohiyat va tashkiliy mustaqillikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Biroq talablarning mavjudligi o'z-o'zidan yuqori sifatli auditni kafolatlamaydi. Ularning amaliy natijasi auditorlarning kasbiy bilimlarini muntazam yangilab borishi, xalqaro sertifikatlarga ega mutaxassislar salohiyatidan foydalanish, ichki sifat nazoratini yo'lga qo'yish va manfaatlar to'qnashuvining oldini olish mexanizmlariga bog'liq.

Shu nuqtayi nazardan, auditorlik tashkilotlarini tartibga solishda formal muvofiqlik bilan bir qatorda xizmatlar sifati va professional javobgarlikni baholashga ham e'tibor qaratish lozim.

3. Xalqaro audit standartlari va sifat nazoratining ahamiyati

Auditorlik faoliyatini zamonaviy talablarga muvofiq tashkil etish xalqaro standartlardan foydalanishni taqozo etadi. O'RQ-677-sonli Qonunning 9-moddasida auditning xalqaro standartlari, sifat nazoratining xalqaro standartlari, tahliliy tekshiruvlar, ishonchni ta'minlaydigan topshiriqlar va turdosh xizmatlar standartlari auditorlik faoliyati standartlari sifatida belgilangan. Ularni O'zbekiston hududida qo'llash uchun tan olish tartibi esa Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 11-apreldagi 171-sonli qarori bilan tartibga solinadi.

Xalqaro standartlarning qo'llanilishi auditorlik tekshiruvlarini o'tkazishda yagona metodologik yondashuvni shakllantirish, auditorlik dalillarini yig'ish va baholash tartibini takomillashtirish hamda auditorlik xulosalarining ishonchliligini oshirish uchun muhim shart hisoblanadi.

Bundan tashqari, auditorlik tashkilotlari faoliyati sifatining tashqi nazorati sohadagi tartibga solish tizimining muhim elementi hisoblanadi. Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 28-sentabrdagi 538-sonli qarori bilan auditorlik tashkiloti ishi sifatini tashqi nazoratdan o'tkazish tartibi belgilangan. Ushbu mexanizm auditorlik faoliyatining qonunchilik va kasbiy talablariga muvofiqligini baholashga xizmat qiladi.

Demak, xalqaro standartlar va sifat nazorati reyestr tizimini to'ldiruvchi, uning amaliy samaradorligini oshiruvchi vositalar sifatida qaralishi lozim. Reyestrga kiritilish auditorlik faoliyatini boshlash uchun huquqiy asos bo'lsa,

standartlarga rioya qilish va sifat nazorati ushbu faoliyatning professional darajasini belgilaydi.

4. Auditorlik xizmatlari bozori rivojlanishining ayrim ko'rsatkichlari

Auditorlik faoliyatini tartibga solish tizimidagi o'zgarishlarning amaliy ahamiyatini baholash uchun auditorlik xizmatlari bozori ko'rsatkichlariga murojaat qilish mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligining rasmiy ma'lumotlariga ko'ra, auditorlik tashkilotlari soni 2023-yil yakunida 138 tani, 2024-yil yakunida esa 153 tani tashkil etgan. Auditor malaka sertifikatiga ega mutaxassislar soni 2023-yil oxirida 1 003 nafarga, 2024-yil oxirida esa 1 154 nafarga yetgan.

Keltirilgan ma'lumotlar 2023–2024-yillarda auditorlik tashkilotlari va malaka sertifikatiga ega auditorlar soni oshganini ko'rsatadi. Biroq ushbu o'sishni faqat reyestr tizimining joriy etilishi natijasi sifatida talqin qilish to'g'ri bo'lmaydi. Buning uchun auditorlik xizmatlariga talab, normativ-huquqiy o'zgarishlar, kadrlar tayyorlash, iqtisodiy faollik va boshqa omillarning ta'sirini alohida o'rganish talab etiladi.

2026-yil birinchi choragi yakunlari bo'yicha Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma'lumotida auditorlik tashkilotlari soni 176 taga, auditor malaka sertifikatiga ega mutaxassislar soni esa 1 337 nafarga yetgani qayd etilgan.

Mazkur ko'rsatkichlar auditorlik xizmatlari bozorining miqdoriy jihatdan kengayib borayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, bozor rivojlanishini faqat tashkilotlar va auditorlar soni bilan baholash yetarli emas. Xizmatlar sifati, auditorlik xulosalariga ishonch, mijozlar tarkibi, sifat nazorati natijalari va xalqaro standartlarga muvofiqlik ham baholash mezonlari qatoriga kiritilishi kerak.

5. Auditorlik faoliyatini tartibga solish tizimini takomillashtirish yo'nalishlari

O'tkazilgan normativ-huquqiy tahlil asosida O'zbekistonda auditorlik faoliyatini tartibga solish tizimini yanada takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlarni taklif etish mumkin.

Birinchidan, reyestr ma'lumotlarining ochiqligi va dolzarbligini oshirish. Auditorlik tashkilotlarining reyestrda tashkilotning amaldagi maqomi, faoliyat yuritish huquqiga taalluqli ma'lumotlar va qonunchilikda oshkor etilishi mumkin bo'lgan boshqa muhim ko'rsatkichlarni muntazam yangilab borish zarur. Bu buyurtmachilarga auditorlik tashkilotini tanlashda asosli qaror qabul qilish imkonini beradi.

Ikkinchidan, auditorlik tashkilotlari faoliyati sifatini baholash mexanizmlarini takomillashtirish. Reyestrda kiritish talablari bilan bir qatorda, sifat nazorati natijalarini tahlil qilish va aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish mexanizmlarini kuchaytirish lozim. Bunda baholash mezonlari aniq, izchil va barcha tegishli tashkilotlarga teng qo'llanadigan bo'lishi kerak.

Uchinchidan, auditorlarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash. Xalqaro audit standartlari, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari, raqamli audit vositalari, ma'lumotlarni tahlil qilish va axborot xavfsizligi bo'yicha malaka oshirish dasturlarini kengaytirish maqsadga muvofiq.

To'rtinchidan, raqamli nazorat vositalaridan foydalanishni kengaytirish. Auditorlik tashkilotlari faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni elektron shaklda yig'ish, reyestrda o'zgarishlarni kuzatish va nazorat uchun zarur ma'lumotlarni tahlil qilish jarayonlarini takomillashtirish mumkin. Bunda

ma'lumotlarning himoyasi, maxfiylik va ulardan qonuniy foydalanish talablari ta'minlanishi zarur.

Beshinchidan, auditorlik xizmatlari bozorini natijadorlik ko'rsatkichlari asosida monitoring qilish. Bozorning rivojlanishini tashkilotlar soni bilan bir qatorda xizmatlar sifati, sifat nazorati natijalari, auditorlarning kasbiy salohiyati va auditorlik xulosalaridan foydalanuvchilarning ishonchi kabi mezonlar orqali ham baholash lozim.

Oltinchidan, davlat tartibga solishi va kasbiy mustaqillik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash. Nazorat mexanizmlari auditorlik tashkilotlarining qonuniy faoliyatini ta'minlashi, ayni vaqtda auditorning mustaqil professional fikr bildirishiga asossiz aralashuvga yo'l qo'ymasligi kerak.

Ushbu takliflar auditorlik faoliyatini tartibga solish tizimining huquqiy va tashkiliy asoslarini mustahkamlash bilan birga, uning amaliy natijadorligini oshirishga qaratilgan.

Xulosa

O'zbekistonda auditorlik faoliyatini tartibga solish tizimining evolyutsiyasi litsenziyalashga asoslangan yondashuvdan auditorlik tashkilotlarini reyestrda kiritish, ularning faoliyatiga qo'yiladigan talablarni belgilash va sifat nazoratini amalga oshirishni qamrab oluvchi tizimga o'tish orqali namoyon bo'ladi. Ushbu jarayonda 2018-yildagi PQ-3946-son qaror hamda 2021-yildagi O'RQ-677-son «Auditorlik faoliyati to'g'risida»gi Qonun muhim normativ-huquqiy asos bo'lib xizmat qildi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, reyestr tizimi auditorlik faoliyatini amalga oshirish huquqini aniq mezonlar bilan bog'lash, tegishli ma'lumotlarning ochiqqligini ta'minlash va auditorlik tashkilotlari faoliyatini nazorat qilish uchun institutsional asos yaratadi. Xalqaro audit standartlarini

qo'llash, auditorlarning malakasiga qo'yiladigan talablar va sifat nazorati esa ushbu tizimning mazmunan to'ldirilishini ta'minlaydi.

Rasmiy statistik ma'lumotlarda 2023–2026-yillar davomida auditorlik tashkilotlari va malaka sertifikatiga ega auditorlar sonining o'sishi qayd etilgan. Biroq auditorlik xizmatlari bozorining sifat jihatidan rivojlanishini aniqlash uchun miqdoriy ko'rsatkichlar bilan cheklanmasdan, xizmatlar sifati, nazorat natijalari va foydalanuvchilar ishonchini ham baholash zarur.

Shunday qilib, auditorlik faoliyatini tartibga solishning keyingi bosqichida reyestr ma'lumotlarining ochiqligini oshirish, sifat nazoratini takomillashtirish, auditorlarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va raqamli nazorat vositalarini kengaytirish ustuvor vazifalar sifatida qaralishi mumkin. Ushbu yo'nalishlar auditorlik xizmatlari bozorida shaffoflik, professional mas'uliyat va ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 25-fevraldagi O'RQ-677-son «Auditorlik faoliyati to'g'risida»gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-sentabrdagi PQ-3946-son «O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 4-avgustdagi PQ-5210-son «Auditorlarni sertifikatlashtirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 11-apreldagi 171-son qarori — auditning xalqaro standartlarini O'zbekiston hududida qo'llash uchun tan olish tartibi to'g'risida.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 28-sentabrdagi 538-son qarori — auditorlik tashkiloti ishi sifatini tashqi nazoratdan o'tkazish tartibi to'g'risida.

6. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Auditorlik xizmatlari bozori tahlili.

7. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Buxgalteriya hisobi va auditorlik faoliyati sohasida 2026-yil birinchi choragi yakunlari: amalga oshirilgan ishlar va erishilgan natijalar.

8.
urfunmirzaev, A. (2025). НОВЫЕ ПРОЯВЛЕНИЯ КОНКУРЕНЦИИ В СФЕРЕ СТРАХОВЫХ УСЛУГ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА. Экономическое развитие и анализ, 3(2), 368-376.

9.
urfunmirzaev, A. (2025). ЦИФРОВИЗАЦИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЕГО КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ. Передовая экономика и педагогические технологии, 2(1), 289-297.

10.
Тургунимирзаев, А. (2025). НАПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ. Экономическое развитие и анализ, 3(1), 439-446.

11.
URFUNMIRZAEV, A. (2025). СУГУРТА БОЗОРИНИ РАҚАМЛАШТИРИШ УНИНГ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ОМИЛИ СИФАТИДА. ILG'OR IQTISODIYOT VA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR Учредители: Shafi Science Center Ltd, 2(1), 289-297.

12.
urfunmirzaev, A., & Шамситдинов, М. (2023). Суғурта

Компаниялари Рақобатбардошлигини Бошқаришда Рақамли
Иқтисодиётнинг Ўрни. Nashrlar, 238-241.

13.

urgunimirzayev, A. Directions of the Development Strategy of Insurance Companies in the Digital Economy. Economic Development and Analysis, 3(1), 439-446.

14.

urgunmirzaev, A. New Appearances of Competition in the Insurance Services Sector: Theory and Practice. Economic Development and Analysis, 3(2), 368-376.

15.

urg'unmirzayev, A. Digitalization of the Insurance Market as A Factor in Increasing Its Competitiveness. Advanced Economics and Pedagogical Technologies, 2(1), 289-297.

16.

urgunmirzaev, A. (2025). Developing Forms of Competition in The Insurance Field: Theory and Practical Aspects. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 6(3), 1083-1090.